

Satranç

Kıvanç Çefle [btsatranc@tubitak.gov.tr]

Satrançta Pozisyonel Beraberlik

Bazı oyunlarda beraberlik yoktur. Örneğin tavlada taraflardan biri mutlaka oyunu kazanır. Voleybol, basketbol gibi sportif oyunlarda, oyunun beraberlikle bitmesini önleyen düzenlemeler vardır. Sevgili oyunumuz satrançta ise beraberlik oyunun bir gerçeğidir! Hatta, üst düzey oyuncular, özellikle büyükustalar arasında beraberlik gayet olağandır. İki oyuncu da herhangi bir kazanç ihtimali olmadığı fikrinde birleşiyorlarsa oyun beraberlikle biter. Peki taraflardan biri oyunu sürdürmekte ısrar ederse ne olur? Oyunun sonsuza kadar sürmesini önlemek için satrançta da bazı kurallar konmuştur.

Aynı pozisyonun üç kere tekrarlanması hâlinde veya son elli hamle boyunca hiçbir taş alınmamış ya da hiçbir piyon hamle yapmamışsa oyun beraberlikle biter. “Ölü pozisyon” dediğimiz durumda ise mat kesinlikle mümkün değildir, böyle bir pozisyon ortaya çıkarsa oyun hemen beraberlikle biter.

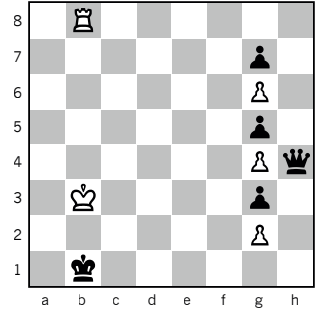
Örneğin, Şah+fil/Şah finallerinde taraflar nasıl oynarsa oynasın mat durumunun ortaya çıkamayacağı açıktır.

Pat durumunda da oyun otomatik olarak beraberlikle biter.

Bir de “pozisyonel beraberlik” kavramı var. Burada, taraflardan birinin görünüşe göre materyal olarak oyunu kazanmaya yeterli ve açık bir üstünlüğü olmasına rağmen bu üstünlüğünü kazanca çevirememesi söz konusudur. Böyle bir durumda materyalce üstün taraf oyunu sürdürmekte ısrar ederse eninde sonunda 50 hamle ya da pozisyon tekrarı kuralı devreye girer. Gerçek oyunlarda pek sık görülmesi de “pozisyonel beraberlik”, etütçülerin pek sevdiği bir konudur. İşte size üç örnek:

Diyagram 1

Velimir Kalandadze
Pal Benko 80. Yaş Turnuvası, 2008
Üçüncülük ödülü

Beyaz oynar, berabere kalır.

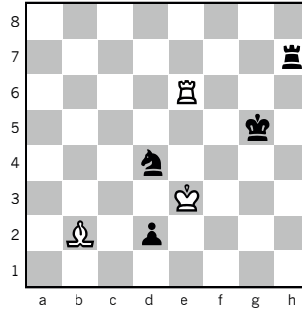
Siyahın materyal üstünlüğü aşikâr ve normal şartlarda kazanması gerekir. Ama etütçüler “trajikomik” durumlar yaratmayı severler. Bunu belki (burada olduğu gibi) doğal olmayan pozisyonlar oluşturma pahasına başarırlar. Ama önemli olan fikirlerin orijinalliği ve yaratıcılıktır. Verilen pozisyon ne kadar saçma görünürse görünsün etütlerle uğraşmak satranç oyuncusunun zihnini açar! Şimdi çözüme geçelim:

1. Şc3+ Şa2

Diyagram 3

Aleksandr Herbstmann, 1953

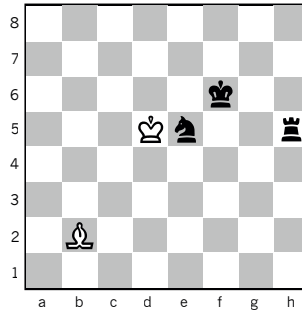
Beyaz oynar, berabere kalır.

1. Ke5+ Şf6! 2. Şxd2

Burada siyahın iki devam yolu var:

a) 2...Af3+ 3. Şe3 Axe5 4. Şe4! (4. Şf4 Kh4+) **4...Kh5** (4...Ke7 5. Şf4) **5. Şd5!** ve beraberlik (Diyagram 4).

Diyagram 4

Evet, Diyagram 4'te bir pozisyonel beraberlik durumu görüyoruz. Normal şartlarda siyahın materyal üstünlüğü (file karşı kale ve at) ona oyunu kazandırmaya yeterdi. Ama bizim pozisyonumuzda kale ve şah açmazdaki atı koruyabilmek için âdetâ felç olmuş durumda ve bu kilidi çözenin yolu yok! Siyah 5...Şg(f)5 oynarsa ya da kale beşinci yatayı terk ederse 6. Fxe5 ve beraberlik.

Gelelim siyahın diğer devam yoluna:

b) 2...Şxe5 3. Şd3! (3. Şe3? Kh3+) **Kh4 4. Şc4!**

Aynı mekanizma ile beraberlik. "a" ve "b" varyantları sonunda ortaya çıkan pozisyonlarda taşların farklı karelerde olmakla birlikte siyah şaha göre aynı konumda olduklarına dikkat edelim. Böyle pozisyonlara kompozisyon terminolojisinde "eko" deniyor. Eko fikrine gerek etütler gerekse problemlerde sıklıkla rastlarız.

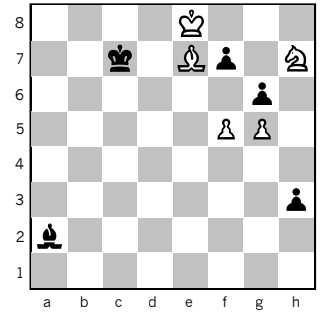
Pozisyonel beraberliklerin bir diğer şekli de "hisar" oluşumlarıdır. Hisar konumlarında materyal olarak zayıf olan taraf, hasmın içine giremeyeceği korunaklı bir bölge oluşturur. Bunun da satranç etütlerinde birçok örneği vardır.

Diyagram 5

Froim Simkovich

Turkmenskaya Iskra, 1936

Birincilik Ödülü

Beyaz oynar, berabere kalır.

Terfi karesine çok yaklaşan siyah piyonu durdurmak beyaz için olanaksız görünüyor. Çaresi son derece olağan dışı.

1. Ff6! Şd6 2. Fe7+ Şe5 3. Fd8 Şd6 4. Fe7+ Şc6

4...Şc7 oynasaydı başlangıç durumu ortaya çıkar ve oyun hamle tekrarıyla beraberliğe giderdi. Dolayısıyla siyah, şahını filin şah çekemeyeceği bir kareye getirmeyi deniyor. Ama beyazın da istediği buydu!

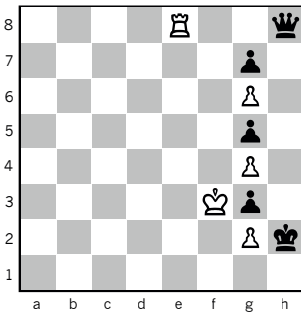
1...Şc1 2. Ka8 ana devam yoluna transpoze olur.

2. Ka8+ Şb1 3. Kb8+ Şc1 4. Ka8 Şd1

5...Şc1 6. Şc3 hamle tekrarıyla beraberliğe gider.

5. Şd3 Şe1 6. Şe3 Şf1 7. Şf3 Şg1 8. Ka1+ Şh2 9. Ke1 Vh6 10. Ke6 Vh8 11. Ke8! (Diyagram 2)

Diyagram 2

11...Vh6

11...Vxe8 oynasaydı oyun pat olurdu!

12. Ke6 Şg1 13. Ke1+ Şh2 14. Ke6 ve beraberlik. Vezir kuşatmayı yaramıyor. Bu etütte bir beraberlik fikri olarak pattan da yararlanıldığını görüyoruz.

5. f6!!

Beyaz "hisarın" ilk tuğlasını koyuyor.

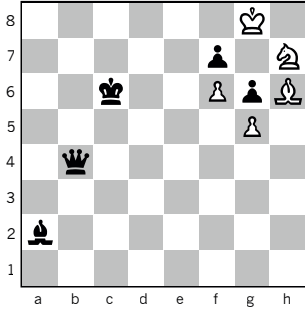
5...h2 6. Ff8 h1=V 7. Fh6 Ve1+

Siyah şahın c6'da olması yüzünden vezir a8'den şah çekemiyor. Eğer bunu yapabilseydi siyah kazanacaktı. Burada, beyazın neden 5. f6!! oynamadan önce sabırla siyah şahın c6'ya oynamasını sağladığı anlaşılıyor.

8. Şf8 Vb4+ 9. Şg8

(Diyagram 6)

Diyagram 6

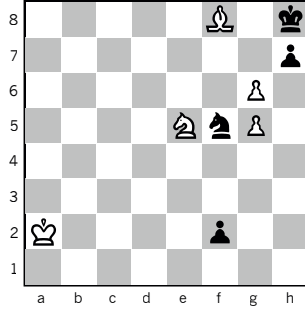
Beyaz şah, hisarın içinde güvende. Siyahın matla bitecek bir saldırı yapması imkânsız, dolayısıyla pozisyonel beraberlik!

Ayın Soruları

Bu ay sizi pozisyonel beraberlik fikrine dayanan iki etütle baş başa bırakıyoruz. Kolay gelsin!

Diyagram 7

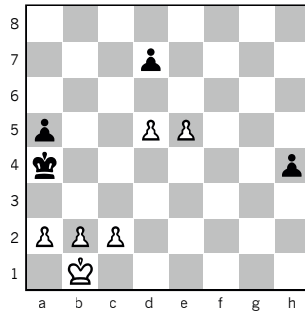
Emil Zakhodjakin
Tidskrift för Schack, 1930
Birincilik Ödülü

Beyaz oynar, berabere kalır.

Diyagram 8

A. Katsnelson, A. Sochniev
Schakend Nederland, 1977

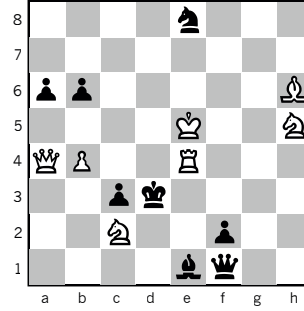
Beyaz oynar, berabere kalır.

Geçen Ay Sorulan Problemlerin Çözümleri

Geçen ay size iki problem sormuştuk. Biri ünlü kurgucu Efim Naumoviç Rukhlis, diğeri Alfred Dombrovskis tarafından kurulmuştu ve her iki kompozitör de bu problemlerde kendi isimleriyle anılan temaları kullanmıştı. Bu temaları size geçen ayki yazımızda

tanıtmıştık. Dolayısıyla siz de problemleri çözüncü temayı tanıyacak ve hangi problemin kim tarafından kurulduğunu bulacaktınız. İşte çözümler:

Diyagram 9

Beyaz oynar, iki hamlede mat eder.

Önce denemeleri görelim:

1. Fc1? tehdit 2. Af4(A) mat 1...Fd2! (a)
1. Ag3? tehdit 2. Kd4(B) mat 1...Ve2! (b)

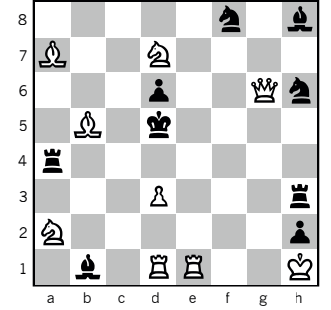
Çözüm:

1. Ae3! (tehdit: 2. Vc2 mat)
a) 1...Fd2 (a) 2. Af4 (A) mat;
b) 1...Ve2 (b) 2. Kd4 (B) mat.

Beyazın deneme hamleleri ile yaptığı A ve B tehditlerini siyah (sırasıyla) a ve b hamleleri ile engellemiştir. Doğru anahtar hamleden (1. Ae3) sonra 2. Vc2 mat tehdidini önlemek için siyahın yaptığı a ve b hamlelerine karşı beyaz (sırasıyla) A ve B hamlelerini oynayarak matı gerçekleştirdi. Yani burada Dombrovskis teması kullanılmış! Demek

ki kurgucusu Dombrovskis (*Problemlad*, 1958, Birincilik Ödülü

Diyagram 10

Beyaz oynar, iki hamlede mat eder.

Önce hazır oyuna bakalım:

1...Kd4 (a) 2. Ac3 (A) mat;
1...Fd4 (b) 2. Ve4 (B) mat.

Çözüm:

1. d4! (2. Ab6 mat)

a) 1...Kd4(a) 2. Ab4(C) mat;
b) 1...Fxd4(b) 2. Af6(D) mat;
c) 1...Fd3 (c) 2. Ac3 (A) mat;
d) 1...Kd3 (d) 2. Ve4 (B) mat.

Hazır oyunda, siyahın a ve b hamlelerine karşı oynanan A ve B hamleleri, anahtar hamleden sonra gene ortaya çıktı ama bu kez siyahın c ve d hamlelerine yanıt olarak! Anahtar hamleden sonra siyahın a ve b hamlelerini de görüyoruz ancak beyaz bunlara C ve D hamleleriyle yanıt veriyor. Yani burada da Rukhlis teması söz konusu, dolayısıyla kurgucusu da Rukhlis (*Sverdlovsk Yarışması*, 1946. Birincilik-ikincilik Ödülü).